

مساجد طریق‌های صوفیه

اشاره:

در شماره گذشته، قسمت نخست گزارش تحقیقی
نمایندگی فرهنگی جمهوری اسلامی در نیجریه را درباره
نقش مساجد در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی کشور
نیجریه درج کردیم. اینک قسمت آخر آن که به وضعیت
مساجد صوفیه و فرقه‌های مختلف آن می‌پردازد، از لحاظ
می‌گذرد.

ناآل می‌شوند.

علی‌رغم فراخوانی سازمان‌های غیردولتی - N.G.O - مبنی بر مشارکت فعال زنان در امور و مسائل سیاسی، آنان غالباً در مساجد به اندازه کافی نمی‌توانند در خصوص مسائل اجتماعی ارتباط برقرار کنند. زیرا جز در موارد محدودی، بی‌روح و بیجان و بدون هرگونه تحرک و تأثیر بوده و نمی‌توانند هیچگونه کمک یا خدمتی به مسجد ارائه کنند. آنان صرفاً به دنبال پختن و تهیه غذا و سپس توزیع آنها بین اعضاء خانواده‌اند.

مشابه همین رفتارها در رابطه با کودکان نیز انجام می‌شود. به طوری که، کوشش‌های اندکی در رابطه با رشد و ترقی آنان در نیجریه انجام یافته است که از جمله آنها، مطالعه و تلاوت آیات قرآن کریم و تأکید بر حفظ آن است. به عنوان مثال، شیخ طاهر بانوچی، یکی از علمای این طریقه، دارای ۲۳ فرزند است که همه آنان قرآن را کاملاً حفظ‌اند، بجز یک فرزند دختر که سالیان دراز است مریض بوده و نتوانسته است قرآن را حفظ کند.

نکته دیگر در رابطه با کودکان، آن است که، از نظر آموزشی نیز به طور کلی، کاری درخصوص آنان انجام نپذیرفته است، به طوری که حتی به اندازه ۵ درصد از ادبیات و معارف اسلامی به آنان معرفی نمی‌شود. مسجد از کسانی که به سن بلوغ رسیده‌اند، این انتظار را دارد که کتاب‌های صوفیان را که بعضاً دارای مفاهیم ثقیل و مشکند فراگرفته و حفظ کنند و در ایمان و اعتقاد خود به خدا، ثابت قدم و

شورای مساجد صوفیان در نیجریه، بر سیستمی ساده استوار شده که به نام «السمع والطاعة» - al-sam walta'a - یعنی: «فقط بشنو و اطاعت کن» مشهور است.

شیوخ صوفی ادعا به برگزاری شور در مساجد می‌کنند، اما نه تنها این موضوع به طور ثابت و دائم قابلیت اجرایی نداشته، بلکه در اکثر موارد، عملی هم نبوده است. برخی از مردم عادی و کسانی که در صف گروه‌های صوفی نیستند، معتقدند که شیوخ مذکور خود رأی و دیکتاتورند.

شیوخ موصوف، «شورا» را «معلمه» - Mu' Timah - یعنی «محل دریافت خبر و اطلاعات» می‌دانند و نه به معنای «ملمه» - Mulzimah -، اما آنچه امروزه مردم نیجریه به آن نیاز دارند، ضرورت اجرای امور شوراها و نظام‌مند کردن آنها و سرانجام، ساختن بنیادهای مختلف اداری براساس سیستم شورایی است.

زنان و کودکان در مساجد صوفیه

زنان و فرزندان، در مساجد صوفیان نیجریه نقشی نداشته و فعالیت‌های مختلف مساجد مورد اشاره تاکنون نتوانسته است حتی جنبش یا سازمانی در رابطه با زنان و کودکان تأسیس کرده یا آنان را آموزش و تحت تعلیم و تربیت قرار دهد. بانوان تاکنون در مساجد مذکور نتوانسته‌اند سازماندهی مناسبی داشته باشند و جنبشی بوجود آورند، درحالی که، زنان مسیحی همه روزه مراحل ترقی و تعالی را طی کرده و به درجاتی همچون اسقفی، پاستور و... در کلیسا

استوار بمانند. بنابراین ملاحظه می شود که مساجد به نحوه و چگونگی آموزش کودکان و جوانان توجه لازم و کافی مبذول نداشته اند و این موضوع از سوی آنان مورد غفلت واقع شده است.

مساجد صوفی و غفلت ها

سالهاست که کلیسا در نیجریه به عنوان مروج آئینی نوین و بحث انگیز با برنامه ها و مباحث جدلی و بعضاً ستیزه جویانه و تحدی آمیز وارد میدان شده و مسائلی را که مورد غفلت واقع شده اند همچون: مسئله گروه های نژادی و قومیت های مختلف، جوانان شرور خیابانی، فقرا و بیماران و افراد مسن و ناتوان و ... مطرح کرده است و برای رفع مشکل آنان برنامه های مدونی در دست اجرا دارد، چیزی که در طبیعت مساجد صوفی در نیجریه بهیچوجه وجود خارجی نداشته و ندارد زیرا آنان می گویند: «... رسیدن به مرحله «فقر» برای ما (صوفیان) به مثابه شرکت در جشن و سرور و مهمانی و شادکامی است که در آن یک مرید به طور کامل به فیض می رسد. پس، براساس این دیدگاه، یک مرید در «فقر» ممکن است ترقی و تعالی یافته و به مقامات بلندی ارتقاء پیدا کند، در حالی که با «روزه گرفتن»، «نماز گزاردن» و «دعا خواندن» به آن درجه رفیع نائل نمی شود.»

آنان همچنین به مریدان خود این نکته را یادآور می شوند که:

«... استراحت کن و چگونه شنا کردن را بیاموز... یعنی خودت را در زندگی زیاد به زحمت نینداز و همه چیز را آسان بگیر، ولی در عین حال باید برای گذران امور زندگی خود نیز فعالیت و تلاش کنی. صوفیان تأکید می کنند که:

«... هرکس که از هوا و هوس خود پیروی کند، مثل آن است که نفس خویش را همچون بتی برای خود مجسم ساخته و آن را مورد پرستش قرار می دهد...»

آنان همچنین معتقدند بسیاری از مردم در این عالم تصور می کنند که برای گذراندن امور دنیوی خود به اشیاء و لوازم مختلفی نیاز دارند، اما در واقع آنان صرفاً به یک چیز نیازمندند و آنهم تنها توجه و روی آوردن به «الله» و دور کردن همه چیز از خود به غیر از وجود او است. شیخ شوشتری - Shaykh Tustari - این موضوع را به صورتی ظریف در پاسخ به یکی از مریدانش که از او درخواست نان و غذا کرده بود، تبیین کرد. داستان به این ترتیب بود که یکی از مریدان شیخ مذکور از وی تقاضای اطعام کرده بود، اما شیخ در پاسخ به او گفت: «الله» مرید برای لحظه ای سکوت و سپس طلب خویش را تکرار کرد و گفت: «... ای شیخ! ما به خوردن طعام نیازمندیم و باید غذا بخوریم.» شیخ در جواب گفت: «ما باید خدا داشته باشیم و صرفاً به او توجه کنیم.»

شایان ذکر است که ترویج اندیشه های این چنینی در موقعیت کنونی نیجریه که مردم آن دچار دگرگونی های مذهبی و فرهنگی اند، امری غیرقابل اجرا و بی تأثیر است.

دائمه - شیوخ و مساجد

مساجد صوفی در نیجریه، اغلب از «شیوخ» به عنوان «رهبر»، «مقتدا» و «پیشوا» یاد می کنند که همانند فرشتگان و افراد شجاع و قهرمان همه چیز را می دانند. آنان مادام که زنده اند، همواره به عنوان رئیس و اداره کننده مسجد مطرح اند. وقتی که شخصی به عنوان «امام» تعیین می شود، تا پایان عمرش «امام» باقی می ماند و هرگز

تغییر نخواهد کرد و جایگزینی نخواهد داشت و مسجد نیز بدون هیچگونه ابهام و اشکالی او را قبول دارد. حتی اگر وی به مدت زیادی در خارج کشور باشد، از راه دور همه امور را در دستان خود دارد و اوضاع را کنترل می کند.

وقتی که او در «شورا» حاضر می شود، هنگامی که صحبتی می کند یا تصمیمی می گیرد، هیچیک از اعضاء نمی توانند مخالفت کنند. هر وقت که بخواهد و هر مقدار (هر ساعت) که بخواهد می تواند صحبت کند. موضوع سخنرانی هم در اختیار اوست و چنانچه بخواهد، به هر شکلی می تواند سخن بگوید، زیرا نه نیاز به آماده سازی و نوشتن مطالب و مواد سخنرانی دارد و نه حتی نیاز به نوشتن یادداشت کوتاهی از محتوای سخنان خود. چنانچه برای مسائل تخصصی از قبیل تجدید بنای ساختمان مسجد یا اضافه و کم کردن یکی از قسمت های مربوط به معماری و ساختمان مسجد، کمیته ای تشکیل شود، ریاست آن مسجد، ریاست کمیته مذکور را برعهده خواهد داشت.

همچنین، در صورتی که موارد مهم یا حساسی پیش آید که لازم باشد مساجد موردنظر درخصوص آن تصمیم گیری یا اعلام موضع کنند، شیوخ آن مساجد، آن موضوع را به «دعا» احاله کرده و در ضمن «دعا»، اهمیت موضوع را به «مریدان» خود گوشزد می کنند. بنابراین، ملاحظه می شود، در زمانی که باید درخصوص موضوعی در مسجد تصمیم گیری شود، آن موضوع در قالب «دعا» به «الله» واگذار و حل آن مسئله از خدا درخواست می شود. همچنین در بیشتر موارد، در مساجد به جوانان امکان فعالیت داده نمی شود، زیرا ائمه و شیوخ غالباً پیر و مسن بوده و معمولاً بیش از ۴۰ سال دارند و در نتیجه قادر به درک حوائج و نیازهای نوین جوانان نخواهند بود.

مساجد صوفی و سیاست عدم بحث و گفت و گو

مساجد صوفیه در نیجریه، هیچگاه با مباحث و گفت و گوهایی ایدئولوژیکی و عقیدتی در مسجد موافق نبوده، بلکه با روش هایی سعی داشته اند تا جلوی طرح آنها را در سطوح زیر بگیرند:

۱ - در سطوح داخلی و میان هواداران و مریدان مساجد فوق الذکر.

۲ - با سایر سازمان های اسلامی و امامان مساجد دیگر.

۳ - با گروه ها و مذاهب غیراسلامی و بعضاً سکولار که به نوعی به دخالت «دین» در «سیاست» اعتقادی ندارند. موارد اشاره شده برای مساجد مذکور، بسیار آرمان گرایانه و ایده آلیستی بوده که همواره به صورت یک تئوری جلوه گر است و هرگز به طور عملی به منصف ظهور در نیامده است. بنابراین، با توجه به اینکه هیچ گفت و گو و تبادل آراء و افکار و بحثی در مساجد مذکور اجازه مطرح شدن را ندارد، لذا همه چیز تحت الشعاع قرار گرفته و هرگونه فعالیتی متوقف شده و هیچ حرکت و جریانی وجود نخواهد داشت.

در چنین فضایی، هیچگونه رشد فکری و مغزی بروز نکرده و سیستمی بسته بر آن حاکم خواهد شد و افراد اندیشمند و فعال دچار خمودی و انجماد فکری می شوند.

این جمود فکری علاوه بر مسائل پیش گفته، مشکل بزرگتری را نیز در رابطه با عدم درک صحیح از تعالیم اصیل اسلامی پدید خواهد آورد و لذا هرگز نخواهند توانست با سایر سازمان ها، گروهها و

* سالهاست که

کلیسا در نیجریه به

عنوان مروج آئینی

نوین و بحث انگیز با

برنامه ها و مباحث

جدلی و بعضاً

ستیزه جویانه و

تحدی آمیز وارد

میدان شده و

مسائلی را که مورد

غفلت واقع شده اند

همچون: مسئله

گروه های نژادی و

قومیت های مختلف،

جوانان شرور

خیابانی، فقرا و

بیماران و افراد

مسن و ناتوان و ...

مطرح کرده است و

برای رفع مشکل

آنان برنامه های

مدونی در دست

اجرا دارد، چیزی که

در طبیعت مساجد

صوفی در نیجریه

بهیچوجه وجود

خارجی نداشته و

ندارد.

* مساجد نیجریه، در زمینه ارتباطات و نحوه برقراری رابطه با خارج از مسجد، دچار غفلت شده و آن را فراموش کرده‌اند و دیرزمانی است که به پیروان خود این امکان را نداده‌اند تا از فضاها و موقعیت‌های مختلف استفاده کنند لذا تأثیر و نفوذ مساجد بسیار کمتر از انتظار ماست. در همین حال، ملاحظه می‌شود که کلیسا رسانه‌های گروهی را تحت کنترل کامل خود دارد، به طوری که آنان روزنامه‌های مخصوص به خود داشته و قادر آسانی تصورات کرده و باورها و اعتقادات آنان را فروریخته و آنها را تخریب کنند.

از رگان‌های اسلامی ارتباط منطقی و تنگاتنگ و کاملی داشته باشند. بدین ترتیب، به لحاظ نبودن فضای گفت‌وگو میان مریدان و هواداران، طرفین، یکدیگر را درک نکرده و در نتیجه سیاست مذکور موجبات پدیدار شدن جو بی‌اعتمادی و عدم قبول و پذیرش و تحمل همدیگر و سرانجام دلسردی از فعالیت‌های اسلامی را در میان اتباع و پیروان مختلف گروه‌های اسلامی و مساجد مربوط به آنها بوجود آورده است. این مشکل بزرگ که در میان طوایف طریقت‌های صوفیه بوجود آمده، در میان گروه‌های وهابی و حتی بعضاً در درون صوفی شیعیان نیجریه نیز رسوخ کرده و ریشه دوانده و آنان را مورد تهدید جدی قرار داده است، به طوری که ملاحظه می‌شود به لحاظ نبودن هیچگونه گفت‌وگو، جو عدم تفاهم تشدید شده و بین هواداران معلم زاکزاک‌ی و معلم حمزه این جو بی‌اعتمادی روزه‌روز در حال افزایش است.

مساجد و بحران‌های فکری در نیجریه

به طور کلی، می‌توان اذعان کرد که مساجد نیجریه نتوانسته‌اند به طور واقعی، وحدت‌شکلی و فکری را در میان پیروان خود بوجود آورند، شاید دلیل عمده این مسئله آن باشد که سخنان ائمه مساجد به طور عمومی و کلی بیان شده و مقاصد مورد نظر به صراحت در آن سخنان مطرح نمی‌شوند. مسجد در نیجریه، فعالیت‌های متنوعی دارد که بدون هیچگونه بررسی و تأملی در خصوص آن یا بدون هیچگونه برنامه‌ریزی و ایجاد زمینه‌های آموزشی لازم، اجرا می‌شوند و در صورتی که مسجد نتوانست در خصوص یک مسئله مهم ملی موضع رسمی و واحدی اتخاذ کند، در نتیجه آراء و اندیشه‌های مختلفی پدیدار می‌شوند و هر کسی برای خود چیزی می‌گوید و مأمومین و مریدان مسجد هم در این میانه گیج و سرگردان شده و نمی‌دانند که چه موضعی را باید به عنوان موضع واحد و رسمی اعلام شده از سوی رهبران مساجد بپذیرند. پس به ناچار، فضایی بوجود می‌آید که میدان را برای فعالیت کلیسا، احزاب سکولار و ایدئولوژی‌های مخالف و حتی متضاد با اسلام مهیا می‌سازد.

مساجد و غفلت‌های رسانه‌ای در نیجریه

مساجد نیجریه، در زمینه ارتباطات و نحوه برقراری رابطه با خارج از مسجد، دچار غفلت شده و آن را فراموش کرده‌اند و دیرزمانی است که به پیروان خود این امکان را نداده‌اند تا از فضاها و موقعیت‌های مختلف استفاده کنند لذا می‌بینیم که تأثیر و نفوذ مساجد بسیار کمتر از انتظار ماست. در همین حال، ملاحظه می‌شود که کلیسا رسانه‌های گروهی را تحت کنترل کامل خود دارد، به طوری که آنان روزنامه‌های مخصوص به خود داشته و قادر خواهند بود به آسانی تصورات مسلمانان را تحریف کرده و باورها و اعتقادات آنان را فروریخته و آنها را تخریب کنند.

بنابراین، مساجد هم به رادیو و روزنامه نیاز دارند تا از آن طریق بتوانند فعالیت‌ها و برنامه‌های خود را پخش کنند. همچنین، اگر پیروان مساجد مذکور خواستار پیشرفت و توسعه و تحرکات بیشتر در فعالیت‌های دینی خودند، لازم است با رسانه‌های گروهی، روابط تخصصی ویژه‌ای را برقرار کنند.

از سوی دیگر، نشریات اسلامی در نیجریه که تعداد آنها بسیار اندک است، اغلب غیرجذاب و دفع‌کننده بوده و صرفاً پیروان همیشگی مساجد که همواره صبورند زیر بار سنگین مطالعه نشریات مزبور می‌روند. توزیع اندک نشریات فوق‌الذکر و تیراژ کم آنها نشان می‌دهد که مردم به آنها علاقه‌ای ندارند. با توجه به اینکه نشریات مذکور در داخل مساجد توزیع می‌شوند، لذا تأثیرات آنها بسیار اندک است. اما اگر چنانچه کیفیت آنها به گونه‌ای بود که می‌توانستند در بیرون مساجد و در سطح اجتماع و خیابان‌ها توزیع شوند، افراد و اقشار مختلف جامعه می‌توانستند از آنها بهره‌برداری کرده و در این راستا قادر می‌شدند تا تأثیرات بسیار بزرگ‌تر و عظیم‌تری را در سطح ملی و فدرال بر جای گذارند.

مساجد، ائمه جماعت و روحیه مسئولیت‌پذیری

غالباً در مساجد بسیاری، پیروان و مریدان نسبت به ائمه جماعات پاسخگو نیستند. در حالی که ائمه هیچگونه وظیفه‌ای برای پاسخگویی به مردم ندارند. امام از مأمومین و مریدانش همواره توقع دارد چه در مواقع سختی و مشقت و چه در زمان راحتی و آسایش از وی اطاعت و پشتیبانی کنند.

به هر حال، مسئله مسئولیت و پاسخگویی امام در مقابل مردم به لحاظ پیشوا و مقتدای مردم بودن، هیچگاه نظام‌مند نشده و تحت هیچ فرمول و قاعده‌ای قرار نگرفته و اعمال آن عملاً محال است. علاوه بر مسائل مورد اشاره، هرگاه بخواهیم اطلاعاتی اگر چه اندک، در خصوص یک مسجد به دست آوریم، دستیابی به آن بسیار مشکل خواهد بود، یا این توضیح که «کلیسا» در اینترنت شبکه داشته و در هر نقطه‌ای از جهان، اطلاعات مورد نیاز قابل حصول است.

همچنین در اکثر موارد، هیچگونه آمار و ارقام و اطلاعاتی از نظر کمیت و کیفیت فعالیت‌های مساجد، تعداد پیروان، نشریات وابسته به آنها، وضعیت مالی، بودجه و سایر مسائل مربوط به مساجد در دسترس نیست و هیچگونه تجزیه و تحلیلی در زمینه‌های مذکور صورت نگرفته است. بنابراین در فقدان اطلاعات فوق‌الذکر، چگونه پاسخگویی امکان‌پذیر خواهد بود. در حالی که بسیاری از مساجد حتی قادر به برگزاری مراسم جشن مولودالنبی(ص) - سالروز میلاد پیامبر اکرم(ص) - نیستند و مجبورند در اینگونه موارد به کمک‌های مردمی از طریق جمع‌آوری اعانات و تبرعات متوسل شوند.

مساجد نیجریه و حق تقدم در اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌ها

اکثر مساجد نیجریه، در اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌ها، حق تقدم را از نظر اهمیت رعایت نکرده و به جای پرداختن به مسائل ضروری و

فعالیت های ریشه ای و بنیادین، به دنبال اجرای مراسم و برنامه های ظاهری و سطحی اند و لذا به نظر می رسد در اینگونه موارد می بایست اولویت بندی مدنظر قرار گیرد و آنچه ضروری تر است در مرحله اول مطرح شود.

بنابراین، با توجه به اهمیت اساسی این موضوع، به نظر می آید که منابع مالی و بودجه در این مسئله نقش مهمی ایفاء می کنند.

در نیجریه، مردم بسیار زیرک و باهوشند و همواره در تحرک اند و میزان تحولات در این کشور از کلیه کشورهای آفریقایی بیشتر است لذا می بایست امور مهم و برنامه های اساسی را در سرلوحه کارها قرار داد و برای تحقق آنها کوشید.

مساجد؛ سازمانی بسته و متجمد در نیجریه

مردم درک کرده اند که مساجد و ائمه آن طی چندین سال هیچگونه دگرگونی و تحولی نداشته و حتی نتوانسته اند هیچگونه رشد فکری و پرورشی در میان مریدان و پیروان خود اعم از جوانان، زنان، افراد سالخورده، طبقات پایین جامعه، سرمایه داران و طبقه کارگر رقم زنند و برای همه اصناف و طبقات مذکور یک برنامه با یک شکل و سبک اعمال کرده اند.

اگر مسجدی در طول یک سال یا چندین سال تغییراتی در برنامه هایش ندارد، این امر نشانگر آن است که آن مسجد با توسعه و پیشرفت جامعه هماهنگی نداشته و در واقع در جامی زند. قوانین و اصول حاکم بر هر مسجد باید به عنوان یک راهنما و هدایتگر تلقی شود که با توجه به شرایط و مقتضیات قابل تغییر است و نباید تصور شود که همچون آیات الهی بدون تفسیر بمانند و لذا اعتقاد به چنین امری همچنان مساجد را بسته، متجمد و بدون تحرک نگه خواهد داشت.

تلاش پیروان متعصب مساجد در نیجریه

در بسیاری از موارد، تربیت پیروان و مریدان مساجد بستگی به آموزش های تعصب آمیزی دارد که در آن مساجد کسب کرده اند. بدین ترتیب در مباحث و گفت و گوها، مریدان صرفاً از یکی از طرفین مباحثه حمایت و طرف دیگر را محکوم می کنند. به عنوان مثال، هنگام رؤیت هلال ماه در ماه مبارک رمضان به لحاظ اختلافات جغرافیایی میان شمال و جنوب در نیجریه، یوروبائی ها علی رغم رؤیت هلال ماه توسط ائمه مستقر در شمال نیجریه، بواسطه تعصبی که به ائمه خود دارند، از قبول آن اجتناب می ورزند. همچنین برخی از مردم هوسا پشت سر امامی که از قوم یوروبا باشد نماز نمی خوانند.

مریدان مساجد بواسطه منابع محدودی که دارند نمی توانند در هر زمینه ای سخن بگویند و بنابراین برای آنها بسیار مشکل خواهد بود که آزادانه صحبت کنند و با افرادی خارج از مساجد ارتباط داشته باشند و لذا آنها در مواجهه و صحبت با علماء و شیوخ، مشکلات بسیاری خواهند داشت زیرا آنان تعالیم اسلام را به صورت ظاهری و سطحی آموزش دیده اند و اطلاعات شان مبتنی بر تحقیق و اثبات حقایق نبوده است.

پیروان مساجد به همین ترتیب در برخورد با غیرمسلمانان نیز دچار مشکلند. چنانکه در سمینار بکروزه ای که اخیراً توسط رایزنی فرهنگی ج.ا. تحت عنوان «تبیین اندیشه های حضرت امام خمینی (ره)» در محل تالار انستیتو امور بین الملل نیجریه در لاگوس با شرکت محافل مسیحی و مسلمان و با حضور برخی از اساتید و رؤسای جمعیت های اسلامی و غیراسلامی از جمله چندتن از کشیش های نیجریه ای برگزار شد، این مسئله مشهود بود. مساجد مورد اشاره، گفت و گو و همایشی اینچنین میان مسلمانان و مسیحیان را به پیروان خود توصیه نکرده و هیچ دیدگاه روشن و موضع رسمی

در خصوص نحوه برخورد با کلیسا را به مریدان خود ارائه نکرده اند.

بنابراین متولیان مساجد نیجریه هیچگاه به «انتقاد» روی خوش نشان نداده اند و همواره با آن مخالفت کرده اند و هر کس را که مبادرت به انتقاد می کند با نامگذاری اسامی بد چون منافقان و کفار و ... وادار به سکوت می کنند و لذا بسیاری از افراد فرهنگی و آموزش دیده و فرهیخته، جذب مساجد نمی شوند و برعکس از آن فاصله می گیرند. در بسیاری از موارد پروفیسورها، دکترها و افرادی نظیر آنها ترجیح می دهند به مساجد جامع دانشگاه ها یا مساجد وزارتخانه ای که در آن کار می کنند، بروند و در برنامه های متنوع آنها به طور فعال شرکت کنند و بدین ترتیب از مساجد عادی گریزان می شوند و مساجد مذکور دچار رخوت، سستی و سکون خواهند شد.

مساجد و آینده در نیجریه

بر اساس آنچه گفته شد، افراد تحصیل کرده و پیروان فعال و باهوش، مساجدی را که فعال نیستند را کرده و در نتیجه چنین میوه

* مریدان مساجد بواسطه منابع محدودی که دارند نمی توانند در هر زمینه ای سخن بگویند و بنابراین برای آنها بسیار مشکل خواهد بود که آزادانه صحبت کنند و با افرادی خارج از مساجد ارتباط داشته باشند.

مذکور را بفهمند.

این موضوع بیانگر آن است که بخش اسلامی کشور نمی‌تواند ارتباط منطقی و منسجمی با محافل غیراسلامی برقرار کند. در اینجا است که ملاحظه می‌شود عدم تسلط به زبان انگلیسی نیز یکی دیگر از مشکلات ائمه مساجد در نیجریه است.

آنان وقت زیادی از عمر خود را صرف فراگیری زبان عربی کرده‌اند و حتی این زبان را هم به خوبی مسلط نیستند تا چه رسد به اینکه بتوانند به زبان عربی خطبه‌ای ایراد کنند.

انجمن دانشجویان مسلمان و گروه شعبه اکنون از جمله گروه‌های فعال اسلامی در نیجریه محسوب می‌شوند. البته علاوه بر گروه‌های مذکور، چند گروه اسلامی دیگر و از جمله «جماعة ازالة البدعة و اقامة السنة» نیز دارای فعالیت‌های گسترده‌ای‌اند. لازم به ذکر است اکنون تمام توجه و هم و غم جوانان مسلمان در نیجریه به گروه س.س. یا «انجمن دانشجویان مسلمان» معطوف شده است، این در حالی است که مساجد آنان هرگز قابلیت پوشش همه علاقمندان و مشتاقان به آنها را ندارد و بسیاری از برنامه‌های آنان در مدارس اجرا می‌شود ولی برای افرادی که به مدرسه نمی‌روند یا افراد بی‌سواد، از امکان دیگر مانند بازار، پارکینگ‌ها و محل توقف اتومبیل‌ها برای اجرای برنامه‌های خود استفاده می‌کنند.

اگر چه گروه‌های جعفری در قسمت‌های جنوب غربی نیجریه قوی نبوده و به اندازه کافی نمی‌توانند برنامه‌های اسلامی خود را برای کلیه اقشار، گروه‌ها و طبقات جامعه سازماندهی کنند، لیکن، آنان به منظور اجرای برنامه‌های خود طی آگهی‌های تبلیغاتی که منتشر می‌سازند به صورت کلی بر اجرای برنامه‌های اسلامی و اعیاد و وقایع ائمه(ع) و مناسبت‌های مختلفی چون روز قدس، مراسم دهه محرم و شهادت حضرت فاطمه(س) و حتی اجرای دعاها، کمیل، ندبه و توسل تأکید دارند. در راستای فعالیت‌های این گروه ملاحظه می‌شود که با رشد سریع فرهنگ شیعی و جعفری در نیجریه، پیروان آن نیازمند کسب مهارت، کاردانی و تجارب بسیاری‌اند. این امر با حضور علمای برجسته در میان شیعیان یا اعزام برخی از آنان به حوزه‌های علمیه در ایران محقق می‌شود.

توجه به این مسئله ضروری است که گروه‌های جعفری در نیجریه تاکنون هیچگونه عالم یا مجتهد میرز و قوی که متبحر در علوم و مسائل دینی و شرعی براساس دیدگاه اهل‌البيت(ع) باشد را در میان خود نداشته‌اند و لذا بحث مرجع تقلید مسلم و جامع الشرايط اساساً قابل طرح نیست.

اما صوفیان در این کشور سابقه دیرینه در این زمینه دارند و شیوخ این طایفه با بیش از ۱۰۰ سال سابقه درخشان و از زمانی که این کشور به «بلادالسودان» معروف بود تاکنون - که کشور نیجریه با ترکیب و ادغام شمال و جنوب آن در سال ۱۹۱۲ میلادی تأسیس شده - در تلاش بوده‌اند تا اسلام را در غرب آفریقا زنده نگه دارند.

در تاریخ این کشور ثبت است که شیخ عثمان دن فودو، رهبر جهاد اسلامی نیجریه، پیرو مسلک قادریه بوده است. او کتابی تحت عنوان «ولمّا بلّغت» به رشته تحریر درآورده است و در آن به شرح مسائلی که او را به مقامات عالی‌تصوف هدایت کرده، اشاره داشته است.

بنابراین، در صورتی که گروه‌های جعفری درصدد آنند که در این کشور از استحکام کافی و نفوذ فراوان برخوردار باشند، لازم است با برنامه‌ریزی گسترده و ارائه آموزش‌های مناسب در این مسیر حرکت کنند.

مساجد احمدیه

طراقداران فرقه «احمدیه» صرفاً در جنوب غربی نیجریه فعالیت

رسانده‌ای سهم افراد دیگر می‌شود و آنان جذب مساجد گروه‌های دیگر می‌شوند و فقط افراد کم‌سواد یا بی‌سواد که از توانایی کمی برخوردارند برای مساجد باقی می‌مانند و لذا مساجد بزرگی مشاهده می‌شوند که پیروان اندکی دارند و در صورتی هم که برخی از آنها پیروان زیادی داشته باشند ولی افراد اندیشمند اندکی با آنان ارتباط دارند و در نتیجه چنانچه بخواهند درخصوص مسئله‌ای حیاتی و اجتماعی تصمیم بگیرند، نمی‌توانند به سرعت اعلام موضع کنند، در حالی که در جامعه کنونی نیجریه همه چیز به سرعت در حال تحول و دگرگونی است و مساجد با رقبای قوی و مختلفی مواجهند که همواره آنان را به چالش می‌خوانند.

در سال ۱۹۹۹ پس از پیروزی پرزیدنت اوباسانجو در انتخابات، وی از یکی از رهبران مسیحی و مسئولین انجمن مسیحیان نیجریه (CAN) و همچنین رهبران مسلمانین کشور دعوت بعمل آورد تا در مراسم و آئین تحلیف ریاست جمهوری حضور یابند و مراسم دعا را انجام دهند، دکتر ایننگ (Dr.Nbang) رئیس انجمن مسیحیان نیجریه (CAN) در مراسم دعا، خواستار توجه جدی رئیس جمهوری جدید به مسئله عدالت اجتماعی شد. وی که به زبان انگلیسی و شیوا و جذاب صحبت می‌کرد از رئیس جمهوری خواست که ملجأ و تکیه‌گاه مردم باشد. اما هنگامی که «امام» به عنوان نماینده رهبران مسلمان دعوت به انجام دعا شد، در جلوی چشم هزاران بیننده و میلیون‌ها تماشاگر تلویزیونی و شنوندگان رادیویی مطالبش را به صورت زیر بیان داشت: «... ربنا آتنا فی الدنيا حسنة و فی الآخرة حسنة و قنا عذاب النار» سپس افزود: «... اللهم اعز الاسلام والمسلمین و اخذل الکفار والمنافقین...» به این ترتیب «امام» حتی یک کلمه هم به زبان انگلیسی که در نیجریه به عنوان زبان رسمی محسوب می‌شود، صحبت نکرد و شاید حدود ۱۵ درصد حاضرین در مراسم مذکور، مطالب و ادعیه رهبر مسلمانان را درک کردند و حتی بسیاری از مسلمانان این کشور نیز نتوانستند دعاها را بیان شده توسط شیخ

* گروه‌های

جعفری در نیجریه

تاکنون هیچگونه

عالم یا مجتهد میرز

و قوی که متبحر در

علوم و مسائل

دینی و شرعی

براساس دیدگاه

اهل‌البيت(ع) باشد

را در میان خود

نداشته‌اند و لذا

بحث مرجع تقلید

مسلم و

جامع الشرايط اساساً

قابل طرح نیست.

دارند. آنان در حدود ۴۳ سال است که فعالیت‌های تبلیغی خود را آغاز و مساجدی را نیز به منظور تمرکز در اقدامات تبلیغی موردنظر خود تأسیس کرده‌اند، لیکن علی‌رغم کوشش‌های به عمل آمده، مردم نجریه استقبال چندانی از آئین مذکور به عمل نیاورده‌اند. حتی در جنوب نجریه که آنان مدارس و بیمارستان‌های مدرن و مجهزی دارند و از طرف دفتر مرکزی فرقه مذکور در انگلیس مورد حمایت قرار می‌گیرند، نتوانسته‌اند حمایت مردمی را کسب کنند به نحوی که اغلب مساجد مربوط به فرقه مذکور خالی از نمازگزار بوده و تعداد بسیار اندکی در مساجد حضور می‌یابند. دامنه این عدم استقبال تا جایی است که مشاهده می‌شود مساجد فوق به دو قسمت: انوارالدین و نوارالدین تقسیم می‌شوند. اکثر کتب و منابع علمی این فرقه از کشورهای پاکستان و هند به نجریه ارسال می‌شود. «معلم میشانو» - Mallam Mishanu - در تلاش بود تا عقاید و آداب و دکتربین احمدیه را در شمال نجریه تبلیغ کند، اما تاکنون به جز همسر و مادر پیرش کسی به او نگرویده است. ضمناً وی به کمک برخی از هوادارانش در غنا، قرآن را براساس باورها و اعتقادات احمدیه به زبان هوسا ترجمه کرده است.

گروه‌های «جماعت نصرالاسلام» و «جماعة ازالة البدعة و اقامة السنة» و «انصارالدین» و گروه‌های سه گانه صوفیه (نجانی، قادریه و درکویه)، «انجمن دانشجویان مسلمان» و «فدراسیون زنان مسلمان در نجریه»، ترجمه مذکور را رد کرده و اعلام داشته‌اند که فرقه احمدیه مجاز نیست آن را در بازار نجریه به فروش برساند. فرقه احمدیه از نظر اقتصادی بسیار قدرتمند است و تنها گروه اسلامی محسوب می‌شود که دارای یک کانال تلویزیونی است که از لندن برای نجریه برنامه پخش می‌کند. لازم به ذکر است که اخیراً گروه دیگری تحت عنوان «جماعة الاسلامیه» از فرقه احمدیه انشعبا یافت.

شخصیت‌های معروف تيجانيه در مساجد نجريه

شیوخ و علمای زیادی طریقت تيجانيه و مساجد و مراکز عبادی آنان را در نجریه هدایت و رهبری می‌کنند که به اسامی برخی از آنها ذیلاً اشاره می‌شود:

عبدالسلام آکوشیل - Abdulsalam Acochil - که بیش از ۱۱۰ سال عمر دارد. همچنین «شیخ کمال الدین» از لاگوس، «شیخ تيجاني امیسور»، «شیخ نصیرالدین اکین می»، «شیخ مفتاح الدین» از ایبادان، «شیخ شمس الدین» از لاگوس، از جمله بزرگان صوفیه در جنوب نجریه‌اند. از شیوخ صوفی مسلک فرقه تيجانيه در شمال نجریه می‌توان از شیخ «طاهر و عثمان بانوچی»، شیخ «امینو» از بانوچی، شیخ «المسکین» از میدیگوری، شیخ «شرف ابراهیم صالح الحسینی» از میدیگوری، شیخ «تيجاني المسکین» از کادونا، شیخ «هادی طاهر بانوچی»، شیخ «حبيب الله ایلپوری» و تعدادی دیگر از شیوخ را نام برد، به نحوی که دکتر «تيجاني المسکین» - استاد دانشگاه میدیگوری - در مراسم جشن «جندالله» در سال ۲۰۰۲ میلادی در مسجد جامع بانوچی برگزار شد، تعداد شیوخ مشهور طریقت‌های صوفی در نجریه را ۳۲۱ نفر اعلام داشت.

شخصیت‌های بارز طریقت قادریه در نجريه

رهبر جنبش قادریه در غرب آفریقا، «شیخ نصیرو کابارا» - صاحب تفسیر احسان العنان - است. وی در این کتاب در میحث آیاتی که وقت نمازهای واجب بومیه را تعیین می‌کنند، اعلام داشت که قرآن کریم سه وقت را برای انجام نمازهای مذکور تصریح فرموده است. براساس این نظریه، سه وقت مذکور عبارتند از: صبح، ظهرین و عشاثنین. او در کثرت می‌زیست و در همان شهر نیز وفات یافت. اکنون پسرش به نام «محمد کابارا» به عنوان یکی از بزرگان و شیوخ معروف

فرقه قادریه محسوب می‌شود، از دیگر شیوخ معروف فرقه مذکور می‌توان به شیخ «عمروستدا» از کادونا و شیخ «محمد» و شیخ «ابوبکر» و ... اشاره کرد.

شخصیت‌های بارز طریقت در کابویه در نجريه

اکثر پیروان طریقت «درکویه» در ایالت میدیگوری مستقرند. اگرچه تعداد اندکی از آنان در قسمت جنوب غربی نجریه نیز فعالیت دارند. برای مثال، شیخ «نجم الدین» که قبلاً رئیس «انجمن دوستی ایران و نجریه» بوده است، به عنوان شیخ زاویه در کابویه در لاگوس شناخته می‌شود. همچنین شیخ «بلو» و شیخ «مصطفی» از کائو و چند تن دیگر، از جمله شیوخ و بزرگان طریقت مذکور به شمار می‌آیند.

مساجد صوفی و زاویه‌ها

یکی از ویژگی‌های مساجد طریقت‌های صوفی در نجریه، داشتن «زاویه» است که ممکن است به مساجد مذکور متصل یا با فاصله اندکی از آن قرار گرفته باشند. «زاویه» مکانی است که از آنجا شیخ به میدان خود تعلیم می‌دهد. یک مرید به عنوان دانش‌آموزی تلقی می‌شود که از شیخ می‌آموزد تا خویش را بشناسد و در حقیقت خود واقعی خویش را کشف کند. قسمتی از آنچه به مریدان اعطاء می‌شود «اذکار» نام دارد. شیخ «مولی الولی الدرکاو» پیشوای درکاوین گفته است:

«هرکسی که ذکر را براساس آنچه گفته‌ام، انجام دهد و به شروط آن عمل کند، به مدت سه هفته یا کمتر، خداوند تبارک و تعالی حاجبی را که بین او و مریدش وجود دارد را از بین خواهد برد. همچنین هر کسی «ذکر» را براساس آنچه که بیان شده انجام دهد و بیش از ۷ هفته بر آن مداومت داشته باشد و خدای تعالی این حجاب را از بین نبرده باشد، نشانگر آن است که مرید مذکور نیت خالص و عشق واقعی به الله نداشته و لذا همه اعمال و زحماتش بی اثر و نتیجه خواهد بود و دیگر ثبات قدم و یقین کاملی برای چنین مریدی باقی نخواهد ماند و خداوند مسئول آنچه ما گفتیم و گفته شده خواهد بود.»

مساجد انصارالدین

مساجد «انصارالدین» تنها مساجد قبیله‌ای در نجریه‌اند که غالباً به قوم «یورپه» که اکثراً در جنوب غربی نجریه ساکنند، تعلق دارند. شیوخ و علمای مساجد فوق‌الذکر اکثراً محافظه کار و پیرو سنت‌های قدیمی‌اند. آنان دارای قوانین و مقررات مدون و نظام‌مندند که در مساجد آنان، لازم‌الاجراست.

این گروه، مساجد زیادی در اختیار دارند که در سطح کشور نجریه و در کلیه ایالت‌ها پراکنده‌اند لیکن بیشترین تعداد این مساجد در قسمت جنوب غربی کشور که مناطق یورپا نشین‌اند، قرار دارند.

براساس گزارشی که در دسامبر سال ۲۰۰۲ از سوی مسئولین «انصارالدین» منتشر شده، تعداد مساجد تحت پوشش این گروه مذهبی، ۵۰۰۰ مسجد استاندارد و کامل است. بودجه اصلی مساجد مذکور از طریق امانات و تبرعات ارائه شده از سوی نمازگزاران و پیروان مساجد که به طور روزانه، هفتگی، ماهانه و سالانه پرداخت می‌کنند، تأمین می‌شود و آنان مساجد بزرگ و گرانبهائی دارند که کارمندان زیادی در آن مشغول به کارند.

هر مسجد دارای یک حساب بانکی مستقل است و اطلاعات موردنظر مالی در سوابق مربوطه بایگانی می‌شود. نکته جالب توجه آن است که، به ائمه جمعه و جماعات مساجد انصارالدین، حقوق مکفی به همراه مسکن و امکانات و وسایل رفاهی و بعضاً اتومبیل نیز تعلق می‌گیرد. آنان علاوه بر امامت جمعه و جماعت، افرادی را تحت عنوان «مسیونرهای مذهبی» یا «مبلغین و وعظاء» تربیت کرده‌اند. در تاریخ ۱۹ جولای ۲۰۰۳ میلادی، شیخ «عبدالرحمن احمد» که قبلاً

«معلم میشانو»
به کمک برخی از
هوادارانش در غنا،
قرآن را براساس
باورها و اعتقادات
احمدیه به زبان
هوسا ترجمه کرده
است.
گروه‌های «جماعت
نصرالاسلام» و
«جماعة ازالة
البدعة و اقامة
السنة» و
«انصارالدین» و
گروه‌های سه‌گانه
صوفیه (تيجانيه،
قادریه و درکویه)،
«انجمن دانشجویان
مسلمان» و
«فدراسیون زنان
مسلمان در
نجریه»، ترجمه
مذکور را رد کرده و
اعلام داشته‌اند که
فرقه احمدیه مجاز
نیست آن را در
بازار نجریه به
فروش برساند.

مختلفی را در کلیه مناطق نیجریه در اختیار دارند. آنها به دولت فدرال نزدیک‌اند و روابط خوبی با کشورهای عربی مانند: عربستان سعودی، کویت، بحرین و مصر و مراکش دارند. ضمناً این گروه در هر مسجدی، صندوقی تحت عنوان «صندوق صدقات» دارند و از طریق جمع‌آوری آنها به اعضای گروه که نیازمندند، کمک مالی ارائه می‌کنند.

نظام انصارالدین برای ارائه خدمات

کلیه مساجد نیجریه به روش‌های زیر خدمات ارائه می‌دهند: دعوت مردم برای گرایش به اسلام، برگزاری مراسم عروسی و نامگذاری نوزادان، افتتاح ساختمان جدید، برگزاری مراسم جشن تولد، کمک به اعضای که بازنشسته شده‌اند (افزادی که در خدمت دولت بوده‌اند یا کارمند بخش خصوصی بوده باشند)، برگزاری مراسم خاکسپاری اموات و مجالس ترحیم و سوم، هفتم و چهلم و سالگرد یا هرگونه مراسم دیگری که از سوی اعضای مسجد پیشنهاد می‌شود.

ملاحظه می‌شود، برگزاری کلیه مسائل فوق‌الذکر صرفاً در مساجد گروه «انصارالدین» در نیجریه صورت می‌گیرد و گروه‌های دیگر چنین فعالیتی ندارند، یا توجه به اینکه در مناطق جنوب غربی نیجریه، گروه‌های مسیحی بسیار قوی و نیرومندی که غالباً از طبقات فرهیخته و تحصیل کرده نیجریه محسوب می‌شوند، وجود دارند، لذا حضور گروهی همچون «انصارالدین» بسیار ضروری می‌نماید، زیرا از دوران استعمار که گروه‌های میسیونری و مبلغین مسیحی با پشتیبانی دولت انگلیس به منظور تغییر هویت مسلمانان، عملیات مسیحی‌سازی را تشدید کرده‌اند، این گروه برای مقابله با ترفندهای استعمارگران تأسیس شد و ملاحظه می‌شود که در این راستا به موفقیت‌هایی نیز نائل شده‌اند. لیکن مشکلات مورد اشاره، فراتر از آن است که در این مقاله تحقیقی بگنجد و نیازمند تدوین حداقل چندین کتاب در این رابطه است. اما نتیجه بحث و آنچه در اینجا قابل بیان است، آن است که، اینک در بسیاری از خانه‌های مناطق جنوب غربی نیجریه، اکثراً مشاهده می‌شود که یک خانواده به دو بخش مسیحی و مسلمان تقسیم می‌شود، به این ترتیب که برخی از اعضای یک خانواده مسیحی بوده و برخی دیگر پیرو مکتب اسلام‌اند.

براساس آنچه تاکنون بیان شد، این توضیح نیز ضروری به نظر می‌رسد که برخی از آموزش‌های ارائه شده از سوی گروه «انصارالدین» برگرفته و تقلید شده از متدهای مسیحیان است. البته باید اذعان داشت در جامعه‌ای که جمعیت مسلمان و مسیحی آن برابر است و مسیحیان باتوجه به پیشینه تاریخی از نظر آموزشی و تحصیلی از مسلمانان پیشی جسته و مدارس را تحت نظارت و کنترل خود دارند، شاید بسیار طبیعی باشد که آنها بتوانند سنت‌ها و فرهنگ‌هایی را که مردم سالهاست به آن خو گرفته‌اند تغییر دهند. بنابراین در بررسی موارد پیش گفته، چنین استنتاج می‌شود که مساجد انصارالدین به منظور مقابله باتهاجم عظیم مسیحیان و هججه گسترده فرهنگ غرب، تا اندازه‌ای در برخی از مسائل فرهنگی و اجتماعی از آنان تقلید و پیروی کرده‌اند منتها با صبغه و رنگ و بوی اسلامی. به عنوان مثال، آنان از روش ازدواج مسیحیان در کلیسا متأثر شده و مراسم عروسی مسلمانان را در مساجد با اهداء حلقه‌های طلا به عروس و داماد و پوشیدن لباس‌های سفیدی که مسیحیان به هنگام ازدواج به تن می‌کنند و بریدن کیک، جشن می‌گیرند یا مراسم نامگذاری نوزاد را در مسجد برگزار می‌کنند و امثال این موارد...

یکی دیگر از خصایص مساجد انصارالدین، آن است که حضور و شرکت مستمر زنان نیز در مساجد بسیار چشمگیر است، به طوری که

مسئول چاپ مجله بلوم (Blom Magazine) که از سوی جمهوری اسلامی ایران منتشر می‌شود) در نیجریه بود، به سمت رئیس مبلغان کشور (National Missioner) از سوی «جامعه انصارالدین» انتخاب شد. لازم به ذکر است که «جامعه انصارالدین» در ۲۱ دسامبر سال ۱۹۲۳ میلادی تأسیس شد.

انصارالدین و آموزش و پرورش

مساجد انصارالدین، به دانش‌آموزان مقطع دبیرستان و دانشجویان بورسیه تحصیلی و به دانشجویانی که به کشورهای عربی برای تحصیل در رشته‌های مختلف علوم اسلامی یا زبان عربی اعزام می‌شوند، هرساله کمک‌های مالی ارائه می‌دهند.

گروه مذکور همچنین مدارس ابتدایی، دبیرستان و دانشکده‌های

جمعیت زنان و مردان برای برگزاری هرگونه مراسمی تقریباً برابر است.

شایان ذکر است، سن شرکت کنندگان در برنامه هایی که توسط گروه «انصارالدین» در مساجد مربوطه برگزار می شود، بین ۲۰ تا ۸۴ سال تخمین زده می شود. اما گروه مذکور، برنامه های آموزشی خاصی برای بچه ها و نوجوانان نیز دارد. در حقیقت، در این زمینه آنان از مسلمانان شمال فعال ترند و به راه و روش کلیسا و اسقف ها و رهبران مسیحی تاسی می جویند. به عنوان مثال یکی از ائمه مساجد انصارالدین می تواند از یک مسجد آنان در لاگوس به مسجد دیگر از انصارالدین در کاتو منتقل شود.

همچنین برخی از مساجد مربوط به این گروه، مسکن و اتومبیل در اختیار ائمه جماعت قرار می دهند و چنانچه تعدادی از آنان به لحاظ کفوالت سن بازنشسته شوند، به آنان حقوق بازنشستگی پرداخت می شود.

نتیجه گیری:

براساس آنچه در این مقاله تحقیقی بیان شد، چگونگی فعالیت های مساجد در نیجریه و ائمه جماعت مطلوب نیست. مسیحیان با وجود کمبود ادله و براهین کافی ولی با در اختیار داشتن افراد و رهبرانی که قدرت سخنگویی و جذب مردم را دارند، توانسته اند اکثر آنان را به سوی کلیسا جذب کرده و احساس برتری کنند، اما ائمه مساجد، علی رغم در اختیار داشتن ادله برتر و ممتاز همچون کتاب مقدس - قرآن کریم - و سایر براهین دیگر، به لحاظ نداشتن مبلغین تأثیرگذار و توانا، در کشفاندن مردم به مساجد، موفقیت زیادی نداشته اند و لذا احساس کوچکی و عدم توانایی می کنند. در حقیقت، از ۱۰ سال گذشته تاکنون، موقعیت و وضعیت مساجد در جنوب غربی نیجریه به شدت و روزبه روز در حال افول است. به طوری که مشاهده می شود مسلمانان ارزش های اصیل اسلامی را رها کرده یا با ارزش های غربی مخلوط کرده اند. منطقی است که به دنبال گروه ها یا علمایی باشیم که وضعیت کنونی را بررسی کرده و چگونگی عبور از این بحران و راه حل های مناسب برای گذر از بحران های مذکور را نشان دهند و کمک کنند تا مردم راه صحیح را یاد گرفته و هدایت شوند. اما پیدا کردن چنین افرادی بسیار دشوار است، زیرا هر یک از شیوخ وابسته به یکی از گروه های اسلامی بوده و برخی از آنها اندیشه های متضاد با یکدیگر دارند و در این آشفته بازار، مردم نمی دانند از کدام یک از این گروه ها که همه آنها پیروی از آئین اسلام را ادعا دارند، اطاعت کنند. با وجود این، می توان مشاهده کرد که گروه های M.S.S و شیعیان به عنوان پیروان اسلام راستین و اسلام ناب محمدی (ص)، علی رغم تجارب بسیار اندکشان در این سرزمین، به لحاظ فعالیت های بسیار جدی که توسط رهبران و پیروان آنان ارائه می شود، توانسته اند به موفقیت های چشمگیری نائل آمده و مسلمانان بسیاری را به سوی خود جذب کنند.

کلیه مساجد طریقت های صوفی، فرقه احمدیه و جماعه ازاله البدعه در واقع یک مشکل مشترک و بسیار جدی دارند و آن این است که چگونه آنان می توانند ارتباط مناسبی فیما بین الهیات و فلسفه اعتقادی خود با مسائل اجتماعی موجود در کشور نیجریه بوجود آورند؟ به عنوان مثال، طریقت های صوفی که همواره مریدان خود را به «سکوت»، «روزه گرفتن» و انجام «اذکار» و «اوراد» دعوت می کنند، لینک در وضعیت کنونی جامعه نیجریه که مردم به دنبال شنیدن موسیقی یا دیدن فیلم های متنوع اند، چگونه می توانند بین این دو مسئله هماهنگی و ارتباط منطقی بوجود آورند؟ و در مورد فرقه احمدیه که معتقدند «سر غلام احمد خان» پیامبر الهی است، چگونه

می توانند بین اعتقاد مردم که معتقدند پیامبر اکرم (ص) خاتم النبیین است و عقیده باطل مذکور، تناسب و هماهنگی منطقی بوجود آورند؟ همچنین در خصوص «جماعه ازاله البدعه» این مشکل بزرگتر جلوه می کند، به طوری که اکثر مسلمانان منطقه غرب آفریقا و نیجریه علاقمند به برگزاری مراسم جشن مولودالنبی (ص) اند، ولی در سیستم جماعت مذکور، انجام چنین برنامه هایی از مصادیق «بدعت» محسوب می شود و برگزاری آن را شرعاً حرام می دانند، حال سوال اینجاست که رهبران جماعت مذکور چگونه می توانند فیما بین اعداد مذکور یعنی عقاید دینی فوق الاشاره و عرف اجتماعی مورد عمل مردم، ارتباط صحیح و منسجمی به وجود آورند؟

بدیهی است، مقتضیات زمان و مکان و تغییرات فیزیکی و جغرافیایی و تغییر شرایط مختلف، وظایف و مسئولیت های جدیدی را پدید می آورد. در شرایط کنونی نیجریه، این نکته کافی نیست که عقیده ای به مردم دیکته یا به آنان تحمیل شود، بلکه مساجد باید این مسئولیت را بپذیرند که برای اتخاذ هر تصمیمی، دلایل آن را برای مردم تشریح کنند.

هماهنگی M.S.S و گروه های شیعی

بیش از ۱۰۸۴۹ مسجد در دبیرستان ها، دانشکده ها و دانشگاه های نیجریه وجود دارند که تحت کنترل «انجمن دانشجویان مسلمان» بوده و شیعیان نیجریه توجه ویژه ای به آنها دارند و اغلب برنامه ها و مراسم خود را در آنها اجرا می کنند. به طوری که «معلم ابراهیم زکراکی» و «معاون وی «معلم محمد توری» فعالیت های خود را در ابتدا از مساجد M.S.S واقع در دانشگاه «احمدیولوه» در شهر «زاریا» شروع کردند. به همین ترتیب، آقایان: یخ حمزه، صالح زارویا، یعقوب و تینگی، اول کنیا، یوسف صالح و... نیز فعالیت های خود را از مساجد فوق الذکر آغاز کردند. اکثر پیروان مساجد مورد اشاره را جوانان و افرادی که سن متوسط دارند، تشکیل می دهند و به طور متوسط جمعیت زنان در مساجد مذکور در قیاس با مردان به نسبت ۳ به ۲ است. ائمه مساجد فوق الذکر، هیچگاه خود را همچون شیوخ طریقت های یادشده نمی دانند تا مردم برای آنان تعظیم کنند، بلکه آنان خود را همانند افراد عادی قلمداد می کنند که به عنوان یک معلم وظیفه دارند براساس دانش و علمی که فرا گرفته اند، نسبت به آموزش مردم اقدام کنند و آنان را برای ارتقاء و کسب علوم دینی یاری رسانند.

با توجه به اینکه اکثر پیروان مساجد مذکور را دانش آموزان و دانشجویان تشکیل می دهند، لذا بیش از ۹۰ درصد از افراد مذکور سواد خواندن و نوشتن دارند. در رابطه با شیعیان باید اذعان داشت که علاوه بر افراد مذکور، آنان دارای پیروان زیادی از جمله در میان بازارچه ها و کاسب های خیابانی و روستایانند و همچنین برخی از آنان توانایی خواندن و نوشتن ندارند. در اینجا باید اشاره شود که برخی از پیروان شیعه که علم و سواد و مطالعه کافی ندارند، بعضاً مشکلاتی را نیز برای گروه مذکور بوجود می آورند، به طوری که در مواردی شایع می کنند که «شیخ زاکراکی» - رهبر شیعیان نیجریه - کلیه صفات و خصوصیات پیامبری را داراست یا اعلام می دارند که او مهدی موعود است و قدرت «ظی الارض» و حضور در اماکن مختلف را به طور همزمان داراست. اما به نظر می رسد که در اثر افزایش آگاهی و در اختیار قرار دادن کتب مختلف اعتقادی شیعی، اعزام مبلغین، وعظ و علمای مبتکر و توانا به منظور وعظ و خطابه و تعلیم معارف اسلامی و احکام و تقویت ناشران و چاپ کتب و تشریفات بیشتر در این زمینه، اوضاع و شرایط به سمت هر چه بهتر شدن پیش رود، آن شاء...!

* کلیه مساجد نیجریه به روش های زیر خدمات ارائه می دهند:

دعوت مردم برای گرایش به اسلام، برگزاری مراسم عروسی و نامگذاری نوزادان، افتتاح ساختمان جدید، برگزاری مراسم جشن تولد، کمک به اعضای که بازنشسته شده اند، برگزاری مراسم خاکسپاری اموات و مجالس ترحیم و سوم، هفتم و چهلم و سالگرد یا هرگونه مراسم دیگری که از سوی اعضای مسجد پیشنهاد می شود.